

Slutsats/Slutord

I inledningen ställde jag mig frågan: Vilka funktioner fyller och vilket mervärde skapar arenan för staden? Mot bakgrund av detta, var bör arenan vara lokaliserad för att kunna användas på ett optimalt sätt? Här i slutet av min studie inser jag att frågorna var rent retoriska. Det finns inga enkla svar, lokaliseringsproblematiken är alltför komplex för att kunna generalisera kring.

Vad har då studien visat? Kan man dra några slutsatser av det redovisade materialet? Att arenan skapar ett mervärde för staden är tydligt. Det är även tydligt att fördelarna med arenan ibland blir större om arenan ligger centralt i staden. Med ökade fördelar tenderar dock även nackdelarna att öka. Om arenan ligger i många människors närhet, och att de därigenom får ett större utbyte av arenan, blir även fler människor påverkade av de störningar arenan ger upphov till. Central lokalisering av arenor är därför inte generellt sett bättre än perifer lokalisering. Omvänt är perifer lokalisering inte heller alltid bättre än central lokalisering. Förutsättningarna varierar mellan varje unik arena och en arenas lokalisering kan bara diskuteras när den unika arenans förutsättningar är kända.

Visst kan viktiga lokaliseringsparametrar lyftas fram. Till exempel att en arenas lokalisering i första hand bör optimeras efter dess potentiella besökare, att en arena bör lokaliseras med stor hänsyn till eventuellt omkringliggande bostadsbebyggelse eller som att hänsyn bör tas till att arenaetableringen kan påverka andra verksamheters lokalisering, gatu- och trafikmönster och fastighetsvärden. Dessa kriterier kan dock inte betraktas som absoluta sanningar. Vilka lokaliseringskriterier som är viktigast varierar med den unika arenans syfte och arenans läge i staden.

Syftet med studien var inte heller att ge några absoluta svar. Syftet var att studera och diskutera arenans lämpliga lokalisering i staden i förhållande till arenans funktioner och effekter, med

målet att tjäna som ett underlag vid lokaliseringsprövningar. Jag inser att vad jag åstadkommit här på intet sätt svarar på eller täcker in alla frågeställningar som kan uppkomma i planeringssituationer innehållande större publikanläggningar. Det skulle därför vara övermodigt att kalla studien för en handbok eller ett fullständigt underlag för planering av idrottsarenor. Förhoppningsvis kan den nu färdiga studien i alla fall stimulera till tankar och diskussioner kring detta ämne.

Avslutningsvis skulle jag vilja kasta ett par ostrukturerade blickar in i "arenabyggandets" framtid. Åt vilket håll är utvecklingen på väg? Vilket behov kommer att finnas av arenor, och vilka funktioner kommer arenor att ha i framtiden? Idag är elitidrottslag i Sverige av tradition trogna sin "hemort". Kommer de vara det om 20 år? Kanske kommer den begynnande föreningsbolagiseringen i Sverige att leda till en föreningsstruktur liknande den amerikanska idrottsfranchisemodellen, där lagen "bosätter" sig i den stad som erbjuder bäst förutsättningar. Kanske kommer liveidrotten att ha spelat ut sin roll och det stora flertalet åskådare att välja att följa evenemangen via TV-sändningar eller andra medier där spelet kan följas på närmare håll. Att bygga en arena är ett mycket omfattande projekt som kräver djupgående planering. Tidsspannet från idé till färdig arena sträcker sig över en mycket lång tidrymd. Så långt att förutsättningarna åtminstone delvis hinner ändras under arbetets gång. Därför är blickar mot framtiden inte bara inspirerande gissningslekar utan en viktig del av planeringsprocessen.

Arenors lokalisering och funktion i staden är mycket komplex. Som planeringsdiskussion finner jag ämnet oändligt fascinerande. Det är min förhoppning att jag inom en snar framtid får möjlighet att arbeta med dessa frågor, utöka min kunskap och därefter fortsätta det jag här har påbörjat.

Notförteckning

Inledning

1. Moen (1987)
2. Farmer m.fl. (1996)

Historiska lokaliseringmönster

3. Moen (1990)
4. Bowden (1995)
5. Bowden (1995) s. 118
6. Bowden (1995)
7. Liverpool, Arsenal, Leicester och Southampton
8. Något tidigare i Storbritannien.

Central och perifer lokalisering

9. Holmberg (1996)
10. Stockholms översiktsplan 1999
11. Moen (1990)
12. Undantagen kommenteras i samband med redovisning av Colbys slutsatser.
13. Persson
14. Persson
15. Bale (1993)

Arenans funktioner

16. Wahlstedt
17. Persson
18. Om flera av de "samlokaliserade" verksamheterna har öppettid samtidigt kan delade parkeringsplatser leda till problem. Detta är särskilt vanligt när arenan delar parkering med

- butiker och köpcentrum, eftersom dessa ofta är öppna på kvällar och helger, samma tider som evenemangen äger rum.
19. Exempelvis höll Nya Ullevi på att kollapsa till följd av de kraftiga vibrationerna under den andra konserten med Bruce Springsteen 1985. Nilsson och Johansson (1997)
20. Moen (1990)
21. Moen (1987). I Brasiliens fall är siffrorna än mer häpnadsväckande när man ser till satsningen på en arena av denna storleksklass som utgör en betydande kostnad för ett land med skral ekonomi och utbredd fattigdom. Det säger något om prioritering.
22. Bale (1993)
23. Bale (1993)
24. En supporters starka band till en idrottsförening och dess arena beskrivs bland annat i den skönlitterära boken "Fever Pitch" av Nick Hornby (1992).
25. Bale (1993) s. 65
26. Raitz (1995)
27. Kidd (1995)
28. Bale (1982)
29. Lahiri (2000)
30. Provoost (2000)
31. Schimmel (1995) s. 113
32. Schimmel (1995) s. 113
33. Persson. Ett exempel är bygget av Öresundsbron där anläggandet riktade blickarna mot Öresundsregionen. Nu är det upp till företagare och de berörda kommunerna att dra nytta av bronns nyhetsvärde och förstärka effekterna genom investeringar och aktiviteter anknutna till Öresundsbron.
34. Gustafsson
35. Bruce Springsteen-konserten 1985, Rytta-VM i Stockholm 1992, publikundersökning av evenemangsarenan Globen under ett verksamhetsår, Friidrotts-VM i Göteborg 1995, OS-satsningen för sommarspelen 2004, Gothia-cup i Göteborg och Eurovision Song Contest.

36. Fritid Stockholm (1996) s.1
 37. Andersson, T (1996)
 38. Bale och Moen (1995)
 39. 1993
 40. Nordamerikanska professionella idrottslag har en mycket liten organisk koppling till de städer dom påstår sig representera, så kallad sportfranchising. I många aspekter är sportfranchising inte olik sina likar i snabbmats- och klädesbranschen; dom säljer ett nationellt och internationellt känt varumärke i en skyddad marknad. Om ägarna bedömer att lokaliseringen inte är optimal för vinstförväntningarna så packar dom helt enkelt och flyttar till en ny stad med bättre förutsättningar, oavsett besvikelsen som detta skapar hos klubbens supportrar. Detta till trots är sportfranchisingen mycket framgångsrik och vinstskapande i Nordamerika. Detta har inneburit att arenor allt oftare ägs av staden i stället för som förut föreningen eller en annan privat ägare, då "kommunen" vill skapa så goda förutsättningar för "sitt" idrottslag som möjligt. Franchiseklubbarna blir precis som stora företag och bolag som kan ställa nästintill orimliga krav på kommunen, med hot om att flytta och de förluster för kommunen som detta skulle innebära.
 Kidd (1995)
 41. Bale (1993)
 42. Fransson och Lindh
 43. Thelin
 44. Proposition 1996/97:53
 45. Thelin
 46. Thelin
 47. Bale (1993)
 48. Saint-Denis

Tillgänglighet

49. Moen (1987). Moens studie behandlar i huvudsak rekreationsanläggningar, men tar även upp elitidrottsanläggningar, det vill säga ett något bredare studieurval än arenor enligt denna rapports definition. Detta påverkar dock inte nämnvärt förhållandet mellan det geografiska läget och arens attraktivitet för potentiella besökare. Åskådare till evenemang av stor dignitet kan möjligtvis tänka sig att resa något längre än en motionär på väg till en rekreationsanläggning.
 50. Moen (1987). De aktuella siffrorna redovisar ett ungefärligt förhållande i en europeisk storstad. Självklart varierar förhållanden mellan olika människor, kulturer och tillgänglighet för de alternativa färdssätten.

Utformning

51. Adamson (1989) s. 19
 52. Moen (1990)
 53. Farmer (1996)
 54. Avén (1981)
 55. Fotbollsplanens längdaxel orienteras exempelvis N10-30 O för kvällsspel i Sverige. Avén (1981)
 56. Persson
 57. 1995
 58. Maguire (1995)
 59. Toft (1995)
 60. Provoost (2000)
 61. Gällande detaljplan, Pl. 8336

Säkerhet

62. UEFA
 63. Fransson och Lindh
 64. Fransson och Lindh samt UEFA
 65. Fransson och Lindh
 66. Persson
 67. Fransson och Lindh
 68. Fransson och Lindh
 69. Fransson och Lindh

Miljö

70. John och Sheard (2000)
 71. S. 221
 72. Stockholm 2004
 73. Boverket (1996) s. 46

Samhällsekonomisk bedömning

74. John och Sheard (2000)
 75. Moen (1990)
 76. Bohm (1987)
 77. Andersson, R (1998)
 78. Bohm (1987) s. 29
 79. Andersson, R (1998) s. 107
 80. Andersson, R (1998)
 81. Bohm (1987)
 82. Andersson, R (1998)
 83. Det vill säga en stad med högst koncentration boende i stadens centrum och därefter successivt minskande koncentration boende med avståndet från centrum.

Lokaliseringsstudie

84. Berg och Wycichowski
85. Exempelvis Nya Ullevi i Göteborg som i dagsläget används mycket sällan.
86. I delkapitlet "Diskussion" kommer ett antal andra alternativa lokaliseringar kort behandlas.
87. UEFA
88. Uefa-krav
89. Detta motsvarar 1, 2% av det totala antalet åskådarplatser. Denna siffra är normal med svenska mått räknat, men mycket låg med internationella mått. För Englnads blivande nationalarena "Nya Wembley" utgör till exempel antalet VIP-platser dryga 20% av det totala antalet åskådarplatser, hela 18 800 av 90 000 platser.
90. Berg och Wycichowski
91. Stendahl
92. Konserter, andra idrotter osv.
93. Antagna 1987.
94. Pl. 8336. Globen har som förut nämnts mycket god kollektiv trafik.
95. Arenor med perifera lokaliseringar i USA har ibland upp till 50 bilplatser per 100 åskådarplatser, Kingsdome i Seattle, Astrodome i Houston mm. John och Sheard (2000)
96. John och Sheard (2000)
97. Båda klubbarna spelar i dagsläget på arenor som inte klarar de nya UEFA-kraven.
98. Som Sir Norman Foster 1965 eller Lord Justice Taylor 1990 m.fl.
99. Bale (1993)
100. I skrivandets stund IFK Göteborg och Örgryte IS,
101. Förbifart Stockholm är en trafikled som varit föremål för studier under flera år och under många namn. Exempel på tidigare namn är Kungshattsleden och Västerleden. Denna led ingick dessutom som en del i Dennisöverenskommelsens Yttre tvärled. Förbifart Stockholm har under 2001 varit föremål för samråd. Resultatet av samrådet har redovisats i Vägverkets publikation "Effektivare nord-sydliga förbindelser i stockholmsområdet". Förbifart Stockholm ingår dessutom bland annat i socialdemokraternas förslag till infrastrukturlösning för Stockholm, se Billstörms m.fl. (2002).
102. Sandberg
103. Stockholms översiktsplan 1999
104. Johansson
105. Ca 20 minuter.
106. Se not 40.

Bildförteckning

Omslag	Lennart Johansson, Infobild, Stadsbyggnads- kontoret, Stockholm	21	Daniel Larsson
		22	Daniel Larsson
Förord	Daniel Larsson	23	Daniel Larsson
1	Daniel Larsson	24	Daniel Larsson
2	Lennart Johansson	25	Daniel Larsson
3	Leif Strååt, Gatu-och fastighetskontoret, Stockholm	26	Daniel Larsson
4	Leif Strååt	27	Daniel Larsson
5	Lennart Johansson	28	Daniel Larsson
6	Lennart Johansson	29	Daniel Larsson
7	Daniel Larsson	30	Daniel Larsson
8	Daniel Larsson	31	Daniel Larsson
9	Lennart Johansson	32	Daniel Larsson
10	Lennart Johansson	33	Daniel Larsson
11	Daniel Larsson	34	Daniel Larsson
12	Klaus Luukkonen, Gatu-och fastighetskontoret, Stockholm	35	Daniel Larsson
13	Klaus Luukkonen	36	Daniel Larsson
14	Daniel Larsson	37	Lennart Johansson
15	Leif Strååt	38	Daniel Larsson
16	Lennart Johansson	39	Daniel Larsson
17	Daniel Larsson	40	Daniel Larsson
18	Daniel Larsson	41	Leif Strååt
19	Lennart Johansson	42	Lennart Johansson
20	Lennart Johansson		

Källförteckning

Intervju

- Berg Svante, Berg Arkitektkontor AB, 2002-04-29
- Blomqvist Gunnel, Miljöförvaltningen, Stockholm, 2002-05-17
- Fransson Kjell, Närpolis Globen, 2002-02-13, 2002-03-20
- Gäfvert Rolf, Gatu- och fastighetskontoret, Stockholm, 2002-06-13
- Hollander Jan-Erik, Gatu- och fastighetskontoret, Stockholm, 2002-06-26
- Johansson Torbjörn, Stadsbyggnadskontoret, Stockholm, 2002-06-14
- Larsson Agneta, Stadsbyggnadskontoret, Stockholm, 2002-06-05
- Lindh Mikael, Närpolis Globen, 2002-02-13, 2002-03-20
- Perrin Caj, Idrottsförvaltningen, Stockholm, 2002-02-28
- Persson Leif, Idrottsförvaltningen, Stockholm, 2001-10-25, löpande
- Sandberg Anders, Stadsbyggnadskontoret, Strategiska avdelningen, 2002-06-12
- Stendahl Kaj, Idrottsförvaltningen, Stockholm, löpande
- Thelin Elisabeth, Miljöförvaltningen, Stockholm, 2002-04-17
- Wahlstedt Per-Arne, Stockholm/Kista Sport Vision Park, 2002-03-21
- Wycichowski Adam, Berg Arkitektkontor AB, 2002-04-29

Litteratur

- Adamson Esbjörn m.fl. Berg Arkitektkontor (1989), *Globen - Stockholm*, Artikel i Arkitektur 4-1989, Arkitektur förlag AB, Stockholm
- Andersson Roland (1998), *Attraktiva städer - en samhälls-ekonomisk analys*, Byggforskningsrådet, Stockholm
- Andersson Tommy D. (1996), *En modell för att utvärdera stora idrottsevenemang - med en fallstudie av VM i friidrott 1995 i Göteborg*, Civildepartementet, Stockholm
- Avén Sigurd m.fl. red, (1981), *Handboken Bygg - Fysisk planering*, LiberFörlag, Stockholm
- Baade Robert A, i Bale, John och Moen, Olof, red, (1995), *Stadiums, Professional Sports, and City Economies: An Analysis of the United States Experience*
- Bale John (1982), *Sport and Place - A Geography of Sport in England, Scotland and Wales*, C. Hurst & Company, London, University of Nebraska Press, Lincoln
- Bale John (1993), *Sport, Space and the City*, Routledge, London
- Bale John (1994), *Landscapes of Modern Sport*, Leicester University Press, Leicester
- Bale John och Moen Olof, red, (1995), *The Stadium and the City*, Keele University Press, Keele, Staffordshire
- Billström Annika, Persson Göran och Ringholm Bosse (2002), *Stockholm - Drömmarnas stad*, Artikel publicerad i Svenska Dagbladet 2002-06-11

- Bohm Peter (1978), *I samhällets intresse?*, Studieförbundet Näringsliv och samhälle, Stockholm
- Boverket (1996), *Boken om detaljplan och områdesbestämmelser - 1996 års revidering*, Boverket, Karlskrona
- Bowden Martin (1995), i Raitz Karl B. red, *Soccer*
- Farmer Peter J. m fl (1996), *Sport Facility Planing and Management*, Fitness Information Technology, Morgantown
- Fritid Stockholm (1996), *Nordisk huvudstadskonferens i Köpenhamn den 4-7 juni - Erfarenheter från större evenemang*
- Gustafsson Annika (1993), *Globen - inte bara en nationalarena*, artikel i USK - aktuellt 1993:1
- Holmberg Bengt, Hydén Christer m.fl. (1996), *Trafiken i samhället - Grunder för planering och utformning*, Studentlitteratur, Lund
- Hornby Nick (1992), *Fever Pitch - En i laget*, Victor Gollancz Ltd, London
- John Geraint och Sheard Rod (2000), *Stadia - A Design and Developmnet Guide*, Architectural Press, Oxford
- Kidd Bruce i Bale John och Moen Olof, red, (1995), *Toronto's SkyDome: The Worlds 's Greatest Entertainment Centre*
- Lahiri Dipak, artikel i Nyström, Louise (2000), red, *Stadsdelens Vardagsrum - ytterstadens offentliga platser och liv*, Stadsmiljørådet, Karlskrona
- Maguire Joseph i Bale John och Moen Olof, red, (1995), *Sport, the Stadium and Metropolitan Life*
- Moen Olof (1987), *Rekreation, Idrott och urban markanvändning - Lokaliseringsaspekter på det rekreativa facilitetsutbudet i Sverige*, Kulturgeografiska institutionen, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet
- Moen Olof (1990), *Idrottsanläggningar och idrottens rumsliga utveckling i svenskt stadsbyggande under 1900-talet*, Kulturgeografiska institutionen, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet
- Nilsson Bo Sigvard och Johansson Bo (1997), *Boken om Ullevi - upplevelsernas arena*, Fritid Göteborg och Ullevi, Göteborg
- Nyström Louise (2000), red, *Stadsdelens Vardagsrum - ytterstadens offentliga platser och liv*, Stadsmiljørådet, Karlskrona
- Pl. 8336 (1986), Planbeskrivning, Johanneshovs sport- och kulturcentrum mm, Stockholms stadsbyggnadskontor, Stockholm
- Provoost Michelle red. (2000), *The Stadium - The Architecture of Mass Sport*, NAI Publishers, Rotterdam
- Raitz Karl B. red. (1995), *The Theater of Sport*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore
- Schimmel S. Kimberley i Bale John och Moen Olof, red, (1995), *Growth Politics, Urban Development, and Sport Stadium Construction in the United States: A Case Study*
- Stockholm 2004 - Övergripande miljökonsekvensbeskrivning* (1996), Miljöförvaltningen Stockholm, J&W genom Söderblom Pär, Ekologigruppen AB och RagnSells, Stockholm 2004 AB, Stockholm
- Stockholms översiktsplan 1999* (2000), Stockholms Stadsbyggnadskontor, Strategiska avdelningen, Stockholm
- Toft Jim i Bale John och Moen Olof, red, (1995), *The Copenhagen Idrætsparken: From Democratic Institution to Private Enterprise*
- UEFA Club Licensing Manual*, (2001), remissutgåva, UEFA
- Vägverket (2001), *Effektiva nord-sydliga förbindelser i stockholmsområdet - Förstudie/Förslagshandling*, Övr 2001:0152, Vägverket Region Stockholm, Solna

Övriga källor

- Arsenal, 2002-03-19, <http://www.arsenal.com>
- Leicester, 2002-03-19, <http://www.lcfc.co.uk>
- Liverpool, 2002-03-19, <http://www.anfield-road.net>
- Ny Teknik, 2002-10-03, http://www.nyteknik.se/pub/ipsart.asp?art_id=23529
- Saint – Denis, 2002-03-22, <http://www.ville-saint-denis.fr/saint-denis.htm>
- Southampton, 2002-04-11, <http://www.Saintsnewstadium.co.uk>
- Taylor, Lord Justice, 1990, 2002-04-18, www.contrast.org/hillsborough/history/taylor.shtm

